

Geografia decupajului electoral sau formele românești de *Gerrymandering* și *Malapportionment*¹

■ AURELIAN GIUGĂL

[Romanian Academy]

Abstract

In 2008, Romania instituted an electoral system that uses proportional methods for distributing seats to political parties and uninominal constituencies for assigning parliamentary seats to candidates. Uninominal constituencies are based on territorial divisions into constituencies and therefore imply the possibility for cartographic abuses designed to favour individual candidates within a particular political party. This article illustrates the ways in which the Romanian electoral system generates peculiar forms of gerrymandering and malapportionment. I will show how the geography of districting can favour one candidate or another from the same political party.

Keywords

elections; electoral system;
gerrymandering; malapportionment;
Romania

Introducere

Două evenimente cu importanță electorală s-au întâmplat în 2008. S-a renunțat la vechiul sistem electoral proporțional, acesta fiind înlocuit cu o formulă (mai) complicată. În fapt, era vorba de o îmbinare între precedentul scrutin proporțional (ce a reprezentat norma pentru alegerile din 1990, 1992, 1996, 2000 și 2004), folosit în continuare pentru distribuirea mandatelor și un 'uninominal', componenta reformistă a legii, folosit pentru atribuirea acestora – vom detalia într-un capitol ulterior aceste aspecte importante ale legii electorale actuale. Al doilea aspect de menționat, pentru prima dată după 1989, alegerile parlamentare nu s-au mai desfășurat în același timp cu cele prezidențiale. Au fost schimbări importante. Un prim aspect a fost acela că o

1 Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Programul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investește în Oameni!

comise desemnată trebuia să delimiteze corect și coerent colegiile uninominale din cadrul circumscripțiilor electorale. Pe de altă parte, decalarea 'prezidențialelor' de parlamentare a avut efecte electorale, influența alegerilor prezidențiale asupra celor parlamentare fiind una certă fie și dacă ne referim doar la nivelul prezenței la vot; competiția electorală pentru alegerea președintelui produce o mobilizare mai mare a electoratului și implicit influențează alegerile generale.

Sistemul politic autohton a fost ținta criticilor în toată perioada postcomunistă. S-a amintit de deficitul de democrație, de elitele politice corupte și dezinteresate în a produce binele comun. Au fost dezavuate migrația politică și clientelismul electoral. S-a vorbit intens de sistemul judiciar intens politizat și de administrația supradimensionată și alambicată². S-au făcut comparații cu țările est-europene care și-au reînnoit elitele politice. Motive suficiente pentru o reformă electorală radicală. O parte a clasei politice a considerat că un sistem majoritar va conduce la o mai mare responsabilitate față de electorat³. S-a vorbit și de simplificarea formulelor guvernamentale prin posibilitatea sporită de formare a unui guvern monocolor. Numai că aceste intenții generoase de reformă electorală nu și-au găsit ecoul necesar implementării scrutinului majoritar. Schematizarea formulelor guvernamentale post-alegeri prin crearea unui guvern monocolor sau cel mult al unuia care să cuprindă doar partidul etnic maghiar (UDMR), prin intermediul sistemului electoral, a fost puternic contestată de premierul de atunci și de întreg Partidul Național Liberal. Ideea inițială, susținută fervent de președintele republicii, a unui sistem electoral majoritar clasic (*first-past-the post voting* sau *the winner-takes-all*) defavoriza PNL-ul. Plasarea acestuia în spatele omnipotentelor PDL și PSD putea însemna, în condițiile implementării acestuia (cu păstrarea pragului electoral), chiar eliminarea liberalilor din parlament, așa încât reformarea clasei politice prin simplificarea sistemului de partide nu s-a materializat. În fond, scrutinul majoritar este unul ce defavorizează profund partidele mici și medii, de unde rezultă discrepanța însemnată dintre voturile câștigate și mandatele obținute sau așa-numita disproporționalitate electorală. S-ar fi ajuns la o structură parlamentară cu două partide, plus partidul minorității maghiare, o formă de bipartidism perfect sau, în cazul unor efemere partide politice⁴, bipartidism imperfect⁵. Dacă democrația și parlamentarismul presupun dialog, dezbateri și consens, propunerea inginerilor electorali autohtoni pentru ameliorarea clasei politice prin excludere (partidele mici nu pot câștiga mandate și devin simple elemente de decor electoral) devine una nedemocratică. Dar nu dimensiunea reformistă sau non-reformistă a legii propuse și a celei implementate reprezintă scopul acestui articol. Este corect să spunem că „înlocuirea votului plurinominal cu cel uninominal nu echivalează cu reformarea sistemului electoral, acesta continuând să aparțină tipului proporțional”⁶, numai că Legea nr. 35/2008 generează schimbări electorale semnificative. Tocmai particularitățile electorale generate de sistemul electoral mixt reprezintă miza acestui articol. După o prezentare a legii amintite mai sus, mă voi referi la formele particulare de *gerrymandering* și *malapportionment* generate de *design*-ul colegiilor uninominale.

2 Tom Gallagher, *Theft of a Nation: Romania since Communism* (London: C. Hurst, 2005); Lavinia Stan și Diane Vancea, „Alegerile parlamentare din 2008. Vin vechi în sticle noi”, *Sfera Politicii* 131-132 (2009): 4.

3 Din moment ce se va candida în colegii uninominale, responsabilitatea candidaților față de cei care îi aleseră era de la sine înțeleasă, se subsuma noului sistem electoral.

4 Cazul recent cu Partidul Poporului – Dan Diaconescu este unul cât se poate de sugestiv.

5 Jean Blondel, „Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies”, *Canadian Journal of Political Science*, 1/2 (1968): 183-190; Pierre Bréchon, *Partidele politice*, traducere de Marta Nora Țârnea, Adina Barvinschi (Cluj-Napoca: Eikon, 2004): 59.

6 Alexandru Radu, „Reformă sau experiment electoral?”, *Sfera Politicii* 131-132 (2009): 21.

Legea nr. 35/2008: repartizarea și atribuirea mandatelor parlamentare

Nu voi expune elementele de detaliu ce caracterizează Legea nr. 35/2008. Ar fi un exercițiu de maximă inutilitate. Voi reține doar acele aspecte ce au influențat, în acea perioadă, procesul de 'desenare' a colegiilor electorale, respectiv modul de repartizare a mandatelor parlamentare și modul de atribuire a acestora.

O primă constatare. Norma de reprezentare pentru alegerea Camerei Deputaților este de un deputat la 70.000 de locuitori, iar pentru alegerea Senatului este de un senator la 160.000 de locuitori – art. 5 (2&3). Au fost delimitate 43 de circumscripții: 41 de județe, o circumscripție în municipiul București și o circumscripție separată pentru românii cu domiciliul în afara României (art. 10). Într-o circumscripție electorală numărul colegiilor uninominale nu poate fi mai mic de 4 la Camera Deputaților și 2 la Senat – art. 11 (1a). Foarte important, în cadrul unei circumscripții electorale, delimitarea colegiilor uninominale pentru alegerea Camerei Deputaților și pentru alegerea Senatului se face astfel încât mărimea acestora, calculată în număr de locuitori, să fie de așa natură încât cel mai mare colegiu uninominal să fie cu cel mult 30% mai mare decât cel mai mic colegiu uninominal – art. 11 (2g). Vom vedea cât de important poate fi acest aspect al dimensiunii demografice a colegiilor uninominale. În Marea Britanie, spre exemplu, între colegii nu poate exista o diferență mai mare de + / - 5%. Nu întâmplător este propusă această variație minimă. Populația semnificativ diferită a colegiilor nu reprezintă (doar) un aspect al legii electorale. Dimpotrivă.

Delimitarea colegiilor uninominale s-a făcut de o comisie parlamentară special constituită pe baza proporționalității reprezentării parlamentare – art. 12 (1). O altă distincție comparativ cu Marea Britanie, unde, din 1944, o comisie non-partizantă este responsabilă de delimitarea colegiilor electorale. După fiecare recensământ al populației, cu cel puțin 12 luni înainte de alegerile parlamentare la termen, delimitarea colegiilor uninominale se actualizează de către Autoritatea Electorală Permanentă – art. 12 (2). Modificarea colegiilor uninominale nu poate fi făcută decât dacă față de delimitarea anterioară a apărut o variație pozitivă sau negativă de minim 10% din populația respectivului colegiu uninominal – art. 12 (3). Să trecem acum la ceea ce înseamnă constatarea rezultatului alegerilor. Aici legea electorală a generat confuzie. Sunt două procese distincte: *repartizarea mandatelor* (proporționalitatea legii rezidă în această acțiune de repartizare) și *atribuirea mandatelor*. Să le explicăm pe rând.

Repartizarea mandatelor se face în două etape. Una la nivel de circumscripție electorală – art. 48 (1); alta la nivel național – art. 48 (5). Pentru simplificare și o cât mai corectă înțelegere a repartizării, vom folosi situația concretă a unei circumscripții oarecare (județul Teleorman – TR de aici încolo). În prima etapă, la nivel de circumscripție electorală, biroul electoral de circumscripție stabilește, separat pentru Camera Deputaților și pentru Senat, coeficientul electoral (CE) al circumscripției electorale. Cum se calculează acest coeficient de circumscripție? Prin împărțirea numărului voturilor valabil exprimate (VVE) obținute de competitorii electorali care au întrunit pragul electoral⁷ (inclusiv cele obținute de candidații independenți care au obținut majoritatea în colegiile uninominale unde au candidat

⁷ Pragul electoral se calculează după cum urmează: 5% din voturile valabil exprimate pe întreaga țară pentru partidele politice (în cazul alianțelor politice și alianțelor electorale, se adaugă 3% pentru al doilea membru al alianței și, pentru fiecare membru al alianței, începând cu al treilea, câte un procent, fără a se putea depăși 10% din aceste voturi) – art. 47 (2a, b, c, d).

și acei competitori electorali care au îndeplinit cumulativ condiția de a obține primul loc în 6 colegii uninominale pentru Camera Deputaților și 3 colegii uninominale pentru Senat – art. 48 «3») la numărul de colegii uninominale (CU) din circumscripție. În această logică, în județul TR au existat 162.802 VVE, iar numărul CU a fost (și este) de 6.

$CE_{\text{Teleorman}} = VVE / CU = 162.802 / 6 = 27.133,66$ – adică 27.133 (se reține partea întreagă, nerotunjită a împărțirii). În continuare, pentru fiecare competitor electoral se împarte numărul total de voturi valabil exprimate obținut prin însumarea voturilor valabil exprimate în favoarea tuturor candidaților săi din colegiile uninominale de pe raza circumscripției electorale la coeficientul electoral, reținându-se partea întreagă, nerotunjită a câtului. Rezultatul obținut reprezintă numărul de mandate repartizate de biroul electoral de circumscripție competitorului electoral la nivelul circumscripției electorale în prima etapă de repartizare a mandatelor. Candidaților independenți li se atribuie câte un mandat de către biroul electoral de circumscripție dacă au obținut majoritatea voturilor valabil exprimate în colegiul uninominal în care au candidat – art. 48 (4). Nu s-a întâmplat o asemenea situație în cazul județului TR. Care au fost rezultatele în această primă etapă de repartizare în județul TR? Alianța Politică Partidul Social Democrat + Partidul Conservator (PSD + PC) a cumulat 69.471 voturi valabil exprimate, rezultă 2 mandate de repartizat: $VVE - 69.471 / CE_{\text{Teleorman}} - 27.133 = 2,56038771$, adică 2 mandate conform prevederilor legii (ne amintim că se reține doar partea întreagă, nerotunjită a câtului).

Pentru celelalte partide, calculele au fost: Partidul Democrat Liberal (PDL): $VVE - 47.275 / CE_{\text{Teleorman}} - 27.133 = 1,74234327$ (1 mandat); Partidul Național Liberal (PNL): $VVE - 45.874 / CE_{\text{Teleorman}} - 27.133 = 1,69070873$ (1 mandat); Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR): $VVE - 182 / CE_{\text{Teleorman}} - 27.133 = 0,00670769$ (0 mandate). Simplu, după această etapă s-au repartizat 4 mandate din 6 la nivelul circumscripției TR. Au rămas 2 mandate nerepartizate. Repartizarea acestora se va face la nivel național. Calculul în cazul acestei etape este mai complex și de aceea nu îl vom detalia pentru a nu complica explicația. Oricum, în situația analizei noastre, această etapă de repartizare are un rol pur contextual. Pentru fiecare partid politic, voturile rămase neutilizate sau inferioare coeficientului electoral, precum și mandatele ce nu au putut fi repartizate de biroul electoral de circumscripție, se însumează, pe întreaga țară, separat pentru Camera Deputaților și pentru Senat – art. 48 (5).

În 2008, la Camera Deputaților, au rezultat 71 de mandate de repartizat la nivel național, iar voturile neutilizate pe partide au fost după cum urmează: PDL – 439.107, PNL – 424.604; PSD + PC – 372.658 și UDMR – 153.735. Coeficientul electoral pe țară, calculat conform metodei d’Hondt, a avut valoarea 19216,87500000. Prin împărțirea voturilor neutilizate pentru fiecare partid, a rezultat următorul număr de mandate repartizate:

- PDL – $439.107 / 19216,87500000 = 22$;
- PNL – $424.604 / 19216,87500000 = 22$;
- PSD + PC – $372.658 / 19216,87500000 = 19$;
- UDMR – $153.735 / 19216,87500000 = 8$ (în total 71 de mandate).

Pe baza altor coeficienți calculați, aceste mandate au fost distribuite la nivelul fiecărei circumscripții în parte. Nu vom detalia acest aspect, cu toate că modul de repartizare a generat confuzie și la acest nivel național. Cert este că după această operațiune națională de repartizare, în circumscripția TR au primit mandate PDL și PNL (fiecare câte un mandat). La final, repartizarea în TR a stabilit la următorul rezultat: câte 2 mandate pentru PSD + PC, PDL și PNL. Toată această etapă

de repartizare derivă din caracterul proporțional al legii electorale. În această etapă am aflat, folosind exemplul circumscripției TR, care este distribuția pe partide & alianțe politice a mandatelor de deputat (am folosit exemplul de la Camera Deputaților). Dar cum se atribuie aceste mandate în cadrul fiecărui partid din cele 3 câștigătoare în TR? Aici vorbim despre cea de-a doua etapă a procesului electoral, respectiv *atribuirea mandatelor*.

Atribuirea mandatelor de deputat și de senator se face tot în două etape, la nivelul colegiilor uninominale și la nivelul fiecărei circumscripții electorale – art. 48 (10). În prima etapă, la nivelul colegiilor uninominale, se atribuie un mandat candidaților care aparțin unui competitor electoral ce a întrunit pragul electoral și care au obținut majoritatea voturilor valabil exprimate în colegiul uninominal în care au candidat – art. 48 (11). În județul TR, candidații care au obținut majoritatea voturilor valabil exprimate în colegiul uninominal în care au candidat au fost 3: în colegiul 6 (PNL – candidat Almăjanu Marin), în colegiul 1 (PSD + PC, Negoită Robert-Sorin) și în colegiul 2 (PSD + PC, Bănicioiu Nicolae). După prima etapă, la nivelul colegiilor uninominale, 3 din cele 6 mandate de la Camera Deputaților au fost distribuite. Două mandate au fost obținute de PSD + PC (prin urmare alianța și-a epuizat cele 2 mandate ce i-au fost repartizate) și unul PNL. Rezultă că, în etapa a doua, la nivelul circumscripției electorale, trebuie atribuite încă trei mandate în colegiile 3, 4 și 5, singurele rămase după prima etapă: două pentru PDL și unul pentru PNL. Cum se procedează în această etapă la nivel de circumscripție?

Acei candidați cărora nu li s-au atribuit mandate în prima etapă vor fi ordonați descrescător în funcție de valoarea raportului dintre numărul de voturi valabil exprimate obținute și coeficientul electoral al circumscripției. Coeficientul electoral al circumscripției îl știm: pentru circumscripția TR acesta a fost de 27.133 (vezi mai sus etapa de repartizare). Fiecare candidat a obținut un anumit număr de voturi, de unde coeficienții ordonați descrescător (vezi tabelul 1). Cele 3 mandate (2 – PDL și unul PNL) au fost câștigate de Florescu Adrian (colegiul 4), Bădulescu Adrian (colegiul 3) și Dumitrică George (colegiul 5). După cum bine se observă, Dumitrică George s-a clasat pe locul 3 în colegiul 5, cu voturi sub candidații PSD + PC și PDL. Proporționalitatea legii i-a dat câștig de cauză. Conform proporționalității legii, cele două partide (PSD + PC și PDL) își adjudecaseră cele două colegii ce le reveneau, în colegiile 1 și 2 (PSD + PC), în 3 și 4 (PDL). Iată că, deși a obținut aproape jumătate din numărul de voturi obținute de candidatul PSD + PC (Circiumaru Gheorghe), candidatul liberal și-a adjudecat colegiul respectiv. Proporționalitatea legii, prin repartizarea mandatelor la nivel de circumscripție și la nivel național, este responsabilă de acest efect electoral, neverosimil pentru unii. Se candidează într-un colegiu uninominal, dar nu doar voturilor obținute contează atunci când se câștigă sau se pierde un mandat. Imaginați-vă următoarea situație ipotetică și perfect plauzibilă în contextul legii. Într-o circumscripție electorală cu 6 colegii (ca în TR) câștigă mandate doar 2 partide, partidul A și partidul B (câte 3 pentru fiecare partid). Să considerăm că în prima etapă de atribuire nici un candidat nu obține majoritatea absolută și, prin urmare, toate cele 6 mandate se distribuie la nivel de circumscripție pe baza coeficientului calculat fiecărui candidat. Fie și dacă partidul A are coeficienții cei mai buni în toate cele 6 colegii uninominale, mandate vor obține doar acei candidații din colegiile 1, 2 și 3 (atâtea mandate i-au fost repartizate partidului A). În colegiile 4, 5 și 6 mandatele vor fi câștigate de candidații partidului B, indiferent pe ce poziție se vor clasa aceștia în ierarhia colegiului respectiv. Poate părea illogic, dar aceasta sunt prevederile actualei legi electorale.

Tabelul 1. Circumscripția Teleorman. Atribuirea mandatelor – etapa a II-a
 Lista candidaților cărora nu li s-au atribuit mandate în prima etapă, ordonată descrescător în funcție de coeficientul calculat (în bold sunt candidații care au obținut mandat)

Nr. crt.	Număr colegiu	Numele și prenumele candidatului	Partid	Număr voturi valabil exprimate	Col. 1 / coeficient circumscripție
A	B	C	D	1	2
1	4	Șereș Ioan-Codruț	PSD + PC	15.375	0,56665315
2	4	Florescu Adrian	PDL	13.034	0,48037445
3	5	Cîrciumaru Gheorghe	PSD + PC	10.391	0,38296539
4	3	Bădulescu Adrian	PDL	9.441	0,34795267
5	3	Stuparu Timotei	PSD + PC	9.356	0,34481996
6	3	Vlaicu Dan	PNL	8.814	0,32484428
7	5	Amarie Constantin	PDL	8.613	0,31743633
8	1	Crăcea Claudiu	PDL	6.124	0,22570301
9	2	Puiu Aurel	PDL	5.612	0,20683300
10	5	Dumitrică George	PNL	5.076	0,18707846
11	6	Didă Adrian	PDL	4.451	0,16404378
12	2	Popescu Dumitru	PNL	3.512	0,12943647
13	6	Augustin Ioan	PSD + PC	3.470	0,12788854
14	4	Savu Adrian	PNL	3.120	0,11498912
15	1	Ștefan Mihai	PNL	2.066	0,07614344
16	5	Tóth Péter	UDMR	43	0,00158478
17	4	Maklucz Attila	UDMR	41	0,00151107
18	2	Petri Éva-Csilla	UDMR	36	0,00132679
19	3	Simon Ioan-Adrian	UDMR	30	0,00110566
20	1	Pete Botond-Levente	UDMR	26	0,00095824
21	6	Dudas Anna-Maria	UDMR	6	0,00022113

Sursa datelor: Biroul Electoral Central (BEC).

Până acum am clarificat modul de repartizare al mandatelor parlamentare și metoda de atribuire a acestora. Am observat că legea are unele efecte electorale colaterale – i. e. un candidat poate pierde acolo unde a candidat, chiar dacă a obținut cele mai multe voturi în colegiul respectiv, dar, important, fără a avea o majoritate absolută în colegiul respectiv. Este un prim aspect al legii. Sunt și alte efecte, neglijate de studiile electorale de la noi, iar la acestea mă voi referi în capitolele următoare. Să pornim de la următoarea constatare. Dacă desenarea colegiilor uninominale ar fi una perfect aleatorie, cu diferențe de populație mici între ele (spre exemplu, + / - 5% ca în Marea Britanie), fără a se ține cont de istoria electorală a circumscripției respective (*design* non-partizan), atunci în mecanismul atribuirii mandatelor de deputat și senator arbitrariul ar fi regula și nu excepția. Atribuirea mandatelor într-o circumscripție nu ar însemna altceva decât o perfectă loterie. Numai că există metode prin care îți poți securiza un colegiu electoral. În acest sens, efectul arbitrar al legii este anulat. Există strategii menite să maximizeze șansele unui candidat sau altuia într-un anumit colegiu uninominal. Aceste strategii sunt detaliat analizate în sistemele ce funcționează pe baza unui scrutin majoritar (Marea Britanie și SUA). Ne referim la clasicele *gerrymandering* și *malapportionment*⁸. Le voi analiza în contextul legii electorale românești.

⁸ În lipsa unui echivalent românesc pentru aceste două concepte, le voi folosi în original, urmând a le defini în pasajele în care voi face referință la acestea.

Gerrymandering – varianta românească

În scrutinul majoritar de tip *first-past-the post voting*, abuzurile cartografice de tip *gerrymandering* și *malapportionment*, prin intermediul căreia un partid încercă să-și maximizeze șansele electorale în detrimentul oponentului său, au fost asociate cu sistemul electoral american⁹, desenarea districtelor electorale în Statele Unite fiind intens politizată¹⁰. *Gerrymander*-ul desemnează un plan partizan de delimitare a colegiilor ce poate influența negativ posibilitatea de a câștiga mandate a partidului opozant. Să pornim de la o situație ipotetică. Să ne imaginăm existența unei circumscripții X cu 4 colegii uninominale și cu o prezență la vot de 40.000 de alegători, alegători distribuiți uniform în fiecare colegiu (câte 10.000 în fiecare din colegii). Să spunem că în acea circumscripție candidează cu șanse două partide, A și B. Istoria electorală ne spune că simpatizanții partidul B sunt localizați într-o anumită regiune a circumscripției. Printr-o delimitare partizană ce va favoriza partidul A, cu mai puține voturi (comparativ cu partidul opozant), se pot obține mai multe mandate. Cum este posibil așa ceva? Dacă în colegiile 1, 2 și 3 partidul A obține 5.500 de voturi dintr-un total de 10.000, atunci partidului B îi revin 4.500 de voturi. În colegiul 4, partidul B a însumat 9.000 de voturi, 1.000 revenindu-i partidului A. Rezultă 3 colegii din 4 câștigate de partidul A (procent de 75%) și unul de partidul B (25%). Să însumăm și numărul de voturi:

- Pentru partidul A: $5.500 + 5.500 + 5.500 + 1.000 = 17.500$ (un procent de 43,75%);
- Pentru partidul B: $4.500 + 4.500 + 4.500 + 9.000 = 22.500$ (56,25%).

Iată cum cu 43,75% din voturi se poate obține 75% din mandate, ajungându-se astfel la disproportionalitate electorală între numărul de voturi și numărul de mandate. Totul depinde de geografia trasării colegiilor electorale. Există un *packed gerrymander* sau comasarea partidului opozant în câteva districte cu scopul de a obține colegii cu majorități cât mai mari și *cracked gerrymander* sau crearea a cât mai multor colegii posibile în zonele în care partidul care deține controlul delimitării colegiilor electorale are majoritatea¹¹.

Sistemul electoral românesc nu este același cu cel prezentat mai sus. Mandatele se repartizează după o formulă proporțională. Totuși, atribuirea acestora se face în colegii uninominale. Iată cum forma românească de *gerrymandering* mută planul strategiilor electorale în interiorul partidului (partidelor). Cine candidează în colegiile favorabile electorale? Aceasta este întrebarea. Istoria electorală ne spune ceva despre configurația partizană a unei circumscripții. Cum comisia parlamentară se constituie pe baza proporționalității reprezentării parlamentare – art. 12 (1), deci e una politică, avem ingredientele unei posibile manipulari electorale sub forma abuzului cartografic. Spunem că există posibilitatea unei delimitări partizane oneroase (o înțelegere la nivelul comisiei parlamentare), întrucât studii care să confirme sau, dimpotrivă, să infirme acest aspect electoral românesc încă nu există.

Să revenim la cazul particular al județului Teleorman. În cazul PSD + PC, în momentul electoral 2008, din cei 6 candidați ai coaliției, trei erau (mai) importanți (făceau parte din lista personalităților partidului): Negoită Robert-Sorin – acum (în

9 Ron J. Johnston, „Which Map? Malapportionment and Gerrymandering, UK-style”, *Government and Opposition* 1 (2014): 3.

10 A. Yoshinaka, C. Murphy, „Partisan gerrymandering and population instability: Completing the redistricting puzzle”, *Political Geography* 28 (2009): 451.

11 Pentru mai multe detalii, vezi G. W. Cox, J. N. Katz, *Elbridge Gerry's Salamander: The electoral consequences of the reapportionment revolution* (New York: Cambridge University Press, 2002); S. C. McKee, D. R. Shaw, „Redistricting in Texas: institutionalizing republican ascendancy”, în P. F. Galderisi (ed.), *Redistricting in the new millennium*. (Lanham, MD: Lexington Books, 2005); J. Winburn, *The realities of redistricting: Following the rules and limiting gerrymandering in state legislative redistricting* (Lanham, MD: Lexington Books, 2008).

2015) primar în sectorul 3 din București (candidat în colegiul 1), Bănicioiu Nicolae – acum Ministrul Sănătății (colegiul 2) și Șereș Ioan-Codruț (colegiul 4). Primii doi au câștigat colegiile respective având majoritate absolută: 17.033 din 26.835 voturi valabil exprimate (vorbim doar de partidele care au trecut pragul electoral) pentru Robert Negoită (63,47%) și 13.846 din 26.613 pentru Nicolae Bănicioiu (52,03%). Șereș Ioan-Codruț a pierdut, deși în colegiul său a avut cele mai multe voturi (15.375 din 33.540, un procent de 45,84%). Dacă alianța ar mai fi câștigat un mandat în TR, atunci Șereș ar fi câștigat, coeficientul electoral al acestuia fiind cel mai bun din circumscripția TR (pentru conformitate, vezi tabelul 1). Sunt întâmplătoare toate aceste delimitări teritoriale (colegii uninominale)? Sunt candidații partidelor plasați aleatoriu în aceste colegii electorale? Sau există strategii cartografice menite să maximizeze șansele unui candidat sau altul? Geografia colegiilor electorale din TR indică anumite tendințe. În colegiul 1, 12 din 13 localități aveau (în 2008) primari fie de la PSD sau de la PC. În colegiul 2, în 14 din 19 localități primarul era afiliat PSD. Și în colegiul 4 situația a fost oarecum asemănătoare, cu 15 din 23 de localități controlate de PSD sau PC – a lipsit puțin ca PSD & PC să câștige și acest colegiu uninominal. În schimb, în colegiul 6, câștigat de PNL, în 12 din 15 localități primarul era membru PNL.

Datele electorale din Teleorman arată o anumită tendință în construirea colegiilor. În 2008, comisia parlamentară, majoritară formată din membrii PSD și PNL, a imaginat a imaginat o cartografie electorală în stare să favorizeze anumiți candidați în procesul de atribuire a mandatelor, situație valabilă măcar în cazul circumscripției TR. Liderii partidelor (precum Negoită și Bănicioiu) au fost feriți de loteria electorală a atribuirii mandatelor, fiind-le amenajate unele colegii favorabile, ale căror localități erau conduse preponderent de primari membrii ai PSD sau PC. În 2012 situația s-a conservat – la localele din 2012 PDL-ul a pierdut categoric. Spre conservare se tinde și în 2016, în 2015 PNL-ul și PSD-ul sprijinindu-se reciproc în menținerea regulii de aur: o plebiscitare a primarilor într-un singur tur de scrutin cu o majoritate simplă. În 2016 sunt alegeri parlamentare, iar cartografia uninominală din 2008 trebuie păstrată cât mai intactă. Este forma românească de *gerrymandering*: să modelezi cartografic o circumscripție electorală pentru a putea favoriza anumiți candidați din clubul select al personalităților partidului/partidelor. Deși au trecut 7 ani de la decupajul din vara lui 2008, PSD și PNL se înțeleg (încă) minunat în protejarea schemei electorale uninominale elaborate atunci. Pe mai departe, o analiză detaliată referitoare la geografia decupajului electoral din România post-2008 încă se lasă așteptată.

Malapportionment – varianta românească

Termenul *malapportionment* desemnează acele colegii cu populație inegală. Două forme clasice sunt binecunoscute:

- Intenție deliberată (*deliberate intent*) – atunci când un partid care deține controlul procesului de delimitare creează colegii supradimensionate demografic în zonele în care partidul opozant este puternic;
- *Creeping malapportionment* – crearea cât mai multor colegii în zonele în care un partid are suport electoral însemnat¹².

Am precizat că în Marea Britanie diferența de populație dintre două colegii nu poate fi mai mare de + / – 5%. De aici posibilitatea mai mică de manipulare a

12 Ron J. Johnston, „Manipulating maps and winning elections: measuring the impact of malapportionment and gerrymandering”, *Political Geography* 21 (2002): 6-7.

hărții electorale. În schimb, în SUA legislația electorală este un mai laxă. Problemele din trecut privind decupajele dezzechilibrate demografic încă mai există, cu toate că în vremea din urmă vechile democrații, care practică scrutinul uninominal cu un tur, au implementat o legislație care să implice reddecupări regulate pentru aceste decupaje¹³.

Formula românească de *malapportionment* este una generată de sistemul electoral autohton. Încă o dată amintesc regula sistemului mixt promovat de Legea nr. 35/2008: mandatele se repartizează proporțional și acestea li se atribuie candidaților în colegiile uninominale. Spuneam că legea electorală propune ca între colegiile unei circumscripții electorale să nu existe o diferență de populație mai mare de 30% - art. 11 (2g). Această precizare legislativă nu este una obligatorie, în 2008 existând diferențe mai mari de 30% între colegiile din cadrul unei circumscripții. Are valoare unei recomandări, mai puțin a unei obligativități legislative. Fie și numai o diferență demografică de 30% este una însemnată. Dar de ce trebuie să existe distincții electorale între colegiile uninominale? După cum precizat, disputa electorală în punctul atribuirii mandatelor electorale se mută (și) la nivelul intrapartinic. Mai pe scurt, pentru a evita loteria atribuirii mandatelor pentru anumiți candidați, comisiile constituite partizan propun și implementează aceste disparități demografice între colegiile aceleiași circumscripții. Vorbim desigur despre un decupaj oneros și nu despre unul non-interesat. Să detaliem spre o mai bună înțelegere.

Să luăm în considerare iarăși o variantă ipotetică. Spunem că există o circumscripție Y cu o populație de 360.000 de locuitori și 5 colegii uninominale. Din cele 5, 3 au o populație de 65.000 de locuitori (colegiile 1, 2 și 3) și două 75.000 de locuitori (colegiile 4 și 5). În fiecare din cele 5 colegii, populația cu drept de vot reprezintă 80% din populația colegiului. Pentru cele cu 65.000 de locuitori va rezulta o populație cu drept de vot de 52.000 de locuitori ($65.000 \times 80/100 = 52.000$), iar pentru cele cu 75.000 de 60.000. Prezența la vot este una similară, 50% în toate colegii uninominale, rezultă 26.000 de votanți în colegiile 1, 2, 3 și 30.000 în 4 și 5. Să presupunem că toate voturile sunt valabil exprimate, iar partidele cărora li s-a repartizat mandate sunt 3 (singurele care au trecut pragul electoral): un mandat pentru partidul A, câte 2 pentru partidele B și C. În prima etapă de repartizare, la nivel de colegiu uninominal, partidul A a câștigat cu majoritate absolută (13.000 de voturi) colegiul 1, astfel partidul A și-a epuizat mandatele repartizate. Celelalte mandate, din colegiile 2, 3, 4 și 5, sunt atribuite partidelor B și C. Astfel, în etapa a II-a de atribuire, la nivel de circumscripție, tuturor candidaților care nu au obținut mandate li se calculează un coeficient electoral și vor fi ordonați descrescător. Omitem partidul A din acest calcul întrucât acesta și-a câștigat singurul mandat repartizat și vom calcula coeficienții celor 8 candidați (4 colegii x 2 candidați & partide – B și C = 8). Ne amintim, calculul coeficienților candidaților presupune a împărți voturile valabil exprimate obținute de fiecare candidat la coeficientul circumscripției electorale. Să presupunem că în fiecare colegiu din cele 4, candidații partidului B au obținut 40%, cei ai partidului C 35%, iar cei ai partidului A 25% (aceștia oricum nu mai contează). Voturile valabil exprimate pentru fiecare partid sunt:

- Pentru candidații partidului B: 10.400 în colegiile 2 și 3, 12.000 în colegiile 4 și 5;
- Pentru candidații partidul C: 9.100 în colegiile 2 și 3, 10.500 în colegiile 4 și 5.

Reamintim, coeficientul electoral al circumscripției înseamnă voturi valabil exprimate (VVE) divizate la numărul colegiilor uninominale (CU) de repartizat, adică $26.000 \text{ VVE} \times 3 \text{ (colegiile 1, 2 și 3)} + 30.000 \text{ VVE} \times 2 \text{ (colegiile 4 și 5)} / 5 \text{ CU} = 138.000$

13 Pierre Martin, *Sistemele electorale și modurile de scrutin*, traducere de Marta Nora Singer (București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1999): 44.

$/ 5 = 27.600$ – este coeficientul electoral al circumscripției. Ordinea candidaților în funcție de coeficienți este listată în tabelul 2.

Rezultatele etapei a II-a de atribuire a mandatelor:

– candidații partidului B din colegiile 4 și 5 care candidează în colegiile cu cea mai mare populație au coeficienții cei mai buni și, implicit, obțin cele 2 mandate ce-i revin partidului B. Distanțele demografice dintre colegii generează coeficienți diferiți, de unde rezultă varianta românească de *malapportionment*. Candidații partidului B din colegiile 4 și 5 sunt favorizați electoral, prin intermediul diferențelor de populație dintre colegii, de candidații aceluiași partid din colegiile 2 și 3, un *malapportionment* intrapartinic, o competiție pentru colegiile eligibile. Este inutil de precizat că în colegiile cu populație mai mare totdeauna vor candida persoanele importante din partid. Statistica alegerilor parlamentare trecute, în special cele din 2008 o demonstrează cu vârf și îndesat¹⁴;

– deși au obținut cele mai puține voturi și, desigur, coeficienți electorali mai mici, candidații partidului C din colegiile 2 și 3 obțin mandatele. Colegii lor de partid din colegiile 4 și 5 au un coeficient mai mare, dar colegiile din care fac parte au fost atribuite partidului B (coeficienți cei mai buni, de 0,4347 în colegiile 4 și 5). Este și acesta un efect al legii electorale din 2008: chiar dacă ai voturi puține și coeficient electoral foarte mic, mecanismele atribuirii mandatelor te pot face câștigător. Situația ipotetică, dar perfect plauzibilă, din tabelul 2 o demonstrează foarte clar.

Discuția este una simplă. Cu cât populația colegiului este mai mare, comparativ cu a altor colegii din circumscripția electorală, cu atât mai mari șansele de a câștiga mandatul de parlamentar. Cum coeficientul electoral al circumscripției este același pentru toate colegiile din circumscripție, coeficientul electoral al candidatului crește exponențial cu dimensiunea demografică a colegiului. E drept, sunt și alte variabile de luat în calcul, precum prezența la vot din respectivele colegii, i. e. capacitatea de mobilizare a unui candidat sau altul, dar posibilitatea de a avea un coeficient electoral mai bun într-un colegiu cu 30% mai populat decât celelalte este indubitabil una mai mare. În fapt, calculul coeficienților este unul redundant. Datele din tabelul 2 indică faptul că numărul voturilor valabile exprimate ale candidaților îi ierarhizează pe aceștia în aceeași ordine generată de calculul coeficienților electorali. Legislația româniei au repetat un calcul pentru nimic. O repetiție inutilă, menită să complice înțelegerea legii, nu să o simplifice. Prin urmare, dacă candidezi într-un colegiu cu populație mare, probabilitatea de a obține voturi mai multe decât un coleg de-al tău din alt colegiu mai puțin populat crește. Astfel, la atribuirea mandatelor la nivel de circumscripție electorală, candidatul din colegiul mai mare, în eventualitatea în care partidul său va mai avea mandate de atribuit la acest nivel, în general, nu obligatoriu, va fi favorizat față de colegul său dintr-un colegiu mai mic. Matematică simplă în forma cea mai banală. Iată forma românească de *malapportionment*.

14 În circumscripția Teleorman, candidatul PDL Bădulescu Adrian a candidat într-un colegiu (3) ce însuma 75.339 alegători cu drept de vot, cel mai populat colegiu din circumscripție, și, desigur, a câștigat având cel mai bun coeficient între candidații PDL. Un alt exemplu vine din circumscripția București. Aici anomaliile demografice sunt unele neverosimile. Spre exemplu, luând în considerare numărul total de alegători, există un colegiu cu 104.502 alegători cu drept de vot (colegiul 19), după cum există altul cu doar 38.832 (o diferență cu mult peste recomandarea de 30% menționată de legea electorală). În colegiul 19 a candidat și câștigat Daniela Popa (din Partidul Conservator, personalitate pregnantă în partidul lui Dan Voiculescu). În colegiul 25, altul cu populație mult superioară mediei circumscripției, a candidat, și câștigat, Elena Udrea. Exemple sunt numeroase, o detaliere a acestor aspecte electorale urmând să facă obiectul unui articol separat.

Tabelul 2. Circumscripția Y. Atribuirea mandatelor – etapa a II-a
 Lista candidaților cărora nu li s-au atribuit mandate în prima etapă, ordonată descrescător în funcție de coeficientul calculat (în bold sunt candidații care au obținut mandat)

Nr. crt.	Număr colegiu	Coeficient circumscripție	Partid	Număr voturi valabil exprimate	Col. 1 / coeficient circumscripție
A	B	C	D	1	2
1	4	27.600	B4	12.000	0,4347
2	5	27.600	B5	12.000	0,4347
3	4	27.600	C4	10.500	0,3804
4	5	27.600	C5	10.500	0,3804
5	2	27.600	B2	10.400	0,3768
6	3	27.600	B3	10.400	0,3768
7	2	27.600	C2	9.100	0,3297
8	3	27.600	C3	9.100	0,3297

Concluzii

În felul său, sistemul electoral românesc post-2008 este unul original, fiind deopotrivă reformist și conservator. Reformist pentru că mandatele sunt atribuite candidaților în colegii uninominale, conservator pentru că păstrează modul proporțional de repartitie a mandatelor. Unii autori au scris că disproportionalitatea electorală chiar a scăzut¹⁵. Dar de ce ar fi trebuit să crească în condițiile în care partidele își câștigă mandatele proporțional cu voturile obținute? Presiunea exercitată de partidele mari asupra celor mici prin intermediul rețelelor teritoriale de control al votului, i. e. clientelism electoral, face inutil pragul electoral. Partidele minuscule primesc voturi insignifiante, prin urmare, pragul electoral devine unul superfluu.

Au apărut colegiile uninominale, iar candidaturile partizan-individuale din fiecare colegiu trebuiau să reprezinte latura reformistă a sistemului electoral. Desigur, nu a fost așa, actuala lege electorală subsumând compromisul generat de negocierile tripartite (PSD, PDL și PNL). PNL-ul a speculat disensiunile PSD-PDL și și-a atins scopul: menținerea proporționalității repartizării mandatelor. De aici încolo, i. e. atribuirea mandatelor, nu este decât strategie și abuz cartografic sau formele românești de *gerrymandering* și *malapportionment*. Mandatele repartizate unui partid într-o circumscripție sunt, de regulă¹⁶, inferioare candidaturilor din circumscripție, astfel încât, pentru a securiza electoral anumite colegii, se apelează la un tip de cartografie oneroasă, iar legea permite asta. Prin urmare, în anumite colegii se observă că există suspect de multe localități cu primari afiliați partidului care a dat câștigătorul colegiului. Rezultă geografie partizană sau *gerrymandering* varianta autohtonă. Suplimentar, anumite colegii dintr-o circumscripție au populație mult peste media celorlalte colegii și de aici posibilitatea câștigării mai ușoare a colegiului. Este forma românească de *malapportionment*. Prezentul articol deschide perspectiva unor analize particulare referitoare la alegerile parlamentare din 2008 și 2012, ceea ce ar aduce lămuriri suplimentare referitoare la decupajele electorale și candidaturile din colegiile uninominale.

15 Vezi spre exemplu Daniel Buti, „Alegeri parlamentare 2008. Între confuzia schimbării electorale și stabilitatea sistemului politic” *Sfera Politicii* 131-132 (2009): 38.

16 Când spunem de regulă avem în minte *landslide*-ul USL din 2012. Dar asta este o discuție separată despre efectele legii electorale asupra procesului de atribuire a mandatelor parlamentare.

BIBLIOGRAFIE

Articole

BLONDEL, Jean, „Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies”, *Canadian Journal of Political Science*, 1/2 (1968): 183-190.

BUTI, Daniel, „Alegeri parlamentare 2008. Între confuzia schimbării electorale și stabilitatea sistemului politic” *Sfera Politicii* 131-132 (2009): 36-41.

JOHNSTON, Ron, J., „Which Map? Malapportionment and Gerrymandering, UK-style”, *Government and Opposition* 1 (2014): 1-23.

JOHNSTON, Ron J., „Manipulating maps and winning elections: measuring the impact of malapportionment and gerrymandering”, *Political Geography* 21 (2002): 1-31.

MCKEE, S. C., SHAW, D. R., „Redistricting in Texas: institutionalizing republican ascendancy”, în P. F. Galderisi (ed.), *Redistricting in the new millennium* (Lanham, MD: Lexington Books, 2005).

RADU, Alexandru, „Reformă sau experiment electoral?”, *Sfera Politicii* 131-132 (2009): 14-21.

STAN, Lavinia, VANCEA, Diane, „Alegerile parlamentare din 2008. Vin vechi în sticle noi”, *Sfera Politicii* 131-132 (2009): 3-13.

YOSHINAKA, A., MURPHY, C., „Partisan gerrymandering and population instability: Completing the redistricting puzzle”, *Political Geography* 28 (2009): 451-462.

Cărți

BRÉCHON, Pierre, *Partidele politice*, traducere de Marta Nora Țărnea, Adina Barvinschi (Cluj-Napoca: Eikon, 2004).

COX, G. W., KATZ, J. N., *Elbridge Gerry's Salamander: The electoral consequences of the reapportionment revolution* (New York: Cambridge University Press, 2002).

GALLAGHER, Tom, *Theft of a Nation: Romania since Communism* (London: C. Hurst, 2005).

MARTIN, Pierre, *Sistemele electorale și modurile de scrutin*, traducere de Marta Nora Singer (București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1999).

WINBURN, J., *The realities of redistricting: Following the rules and limiting gerrymandering in state legislative redistricting* (Lanham, MD: Lexington Books, 2008).